

شور و شوق برای علم‌آموزی در کودکان

ریحانه عامل نیک | در فرهنگ و حیانی اسلام، دانش تنها ابزاری برای گذران معاش یا کسب موقعیت اجتماعی نیست، بلکه نوری الهی و نردیان صعود انسان به مراتب عالی انسانیت و بندگی است. نخستین آیاتی که بر قلب مبارک پیامبر اعظم(ص) نازل شد، با فرمان شکوهمند قرائت و تجلیل از «قلم» همراه بود؛ امری که نشان دهنده اصالت علم آموزی در تمدن اسلامی است. این نگاه توحیدی به ما یادآور می‌شود علم راستین، پیش از آنکه انباشت فرمول‌ها باشد، چراغی برای کشف اسرار خلقت و شناخت پروردگار است.

در گفت‌وگو با حجت‌الاسلام والمسلمین محمدباقر مشکاتی، کارشناس حوزه دین و خانواده به بررسی ریشه‌های قدسی علم در دین و راهکارهای کاربردی انتقال این ارزش حیاتی به نسل نوپا می‌پردازیم؛ مسیری که از شناخت فلسفه دانایی از نگاه دین آغاز می‌شود، با روش‌های خلاقانه و همسفری در دوران رشد شکوفا شده‌در نهایت، به آراستگی علم با اخلاق و روحیه خدمت ختم می‌شود.

چرا علم در نگاه دین جایگاهی بی‌بديل دارد؟

در منطق قرآن کریم، علم معیار ارزش‌گذاری و جودی انسان و مایه تمایز اهل بصیرت از اهل غفلت است: «هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ» بگو: آیا کسانی که می‌دانند، با کسانی که نمی‌دانند یکسان‌اند؟ تنها خردمندان‌اند که پند می‌پذیرند». (سوره زمر، آیه ۹) همچنین در سوره مجادله، آیه ۱۱ می‌فرماید: «يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ» خداوند، کسانی از شما را که ایمان آورده‌اند و کسانی را که علم به آنان داده شده، درجات والایی می‌بخشد». این تفاوت در درجات، نشان می‌دهد علم راستین، ظرفیت و جودی انسان را برای درک حقایق هستی گسترش داده و او را به جایگاه رفیع «قرب الهی» نزدیک‌تر می‌کند.

افزون بر این، پیامبر اعظم(ص) طلب علم را فریضه‌ای همگانی و فراگیر معرفی می‌فرمایند: «طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ [و مُسْلِمَةٍ]». (الکافی، ج ۱) این فریضه نشان می‌دهد اسلام، بی‌دانشی را حجاب کمال می‌داند و حقیقت‌جویی را نه یک انتخاب جانبی، بلکه ضرورتی بنیادین برای دستیابی به مسیر رشد و تکامل ایمانی زن و مرد می‌شمارد. امیرالمؤمنین علی(ع) در کلامی حکیمانه، علم را نگهدارن راستین و مایه فرونی وجود انسان می‌دانند: «الْعِلْمُ خَارِسٌ وَ أَنْتَ تَحْرُسُ الْأَمَالَ، وَ الْأَمَالُ تَنْقُضُهُ النَّفَقَةُ، وَ الْعِلْمُ يَرْكُوْ عَلَى الْإِنْفَاقِ». (نهج‌البلاغه، حکمت ۱۴۷) حضرت در این بیان، علم را مسیری در برابر آسیب‌های اخلاقی و فکری می‌دانند که برخلاف ثروت، با بخشش آن به دیگران نه تنها کاسته نمی‌شود، بلکه در وجود صاحبش بارورتر، عمیق‌تر و پایدارتر می‌شود.

در این راستا، دوراهکار بنیادین برای والدین پیشنه‌دهی می‌شود: ۱. پیوند علم با شناخت خدا و جهان (جهان‌بینی توحیدی)؛ پدیده‌های علمی (مانند چرخه آب و بارش باران، شگفتی‌های زیست گیاهان و نظم هندسی ستارگان) را صرفاً واقعیت‌هایی مادی تلقی نکنید؛ بلکه به کودک پیامورید کشف هر راز علمی، تماشای گوشه‌ای از عظمت، حکمت و زیبایی پروردگار در کتاب آفرینش است.

۲. تفکیک میان «دانش نافع» و «انباشت اطلاعات سطحی»: ذهن کودک را متوجه غایت یادگیری کنید؛ علم اصیل آن است گرهی از مسائل جامعه‌بگشاید، روان و اخلاق او را مذهب کرده و او را به انسانی مسئولیت‌پذیر تبدیل کند، نه آنکه صرفاً حافظه‌ای مالامال از محفوظات و داده‌های بی‌ثمر باشد.

نکته کلیدی برای والدین این است هدف از فراگیری دانش، تنها (سبقت در نمره و معدل) نیست؛ هدف اصلی، تبدیل دانش از یک «تکلیف درسی خشک» به یک «ارتباط زنده با مبدأ

خبر

انتشارات برترین آرزو، وابسته به مؤسسه جوانان آستان قدس رضوی، سه اثر جدید کارگروه محتوایی این مؤسسه با موضوع جهاد و معارف نماز منتشر کرد؛ کتاب «الهیات جهاد» به تبیین نسبت جنگ، صلح، دفاع، اخلاق و شهادت می‌پردازد و جلد‌های سوم و چهارم مجموعه «روح نماز» نیز شرح و بازخوانی مباحث کتاب «آداب الصلاة» امام خمینی(ره) را ادامه می‌دهند.

به گزارش آستان‌نیوز، «الهیات جهاد» و جلد‌های سوم و چهارم «روح نماز» سه تازه‌نشر انتشارات برترین آرزو هستند که با رویکردی معرفتی، به پرسش‌ها و مسائل مرتبط با جهاد و آداب و اسرار باطنی نماز می‌پردازند.

■ «الهیات جهاد»؛ از نسبت جنگ و صلح تا مفهوم شهادت

کتاب «الهیات جهاد» اثری ۲۰۹ صفحه‌ای است که با رویکردی معرفتی و تحلیلی، برخی پرسش‌ها و ابهام‌های بنیادین درباره جهاد را بررسی می‌کند؛ از اینکه در نگاه اسلام، صلح اصل است یا جنگ و مرز دفاع مشروع با جنگ‌افروزی کجاست تا اینکه مجاهدی فی سبیل الله چه کسی است، جهاد چه نوعی دارد و مفهوم شهادت چگونه تبیین می‌شود. این کتاب مطالب خود را در سه فصل «کلیات»، «بایدها و نبایدهای جهاد» و «هست و نیست‌های جهاد» تنظیم کرده و ابتدا به تعریف و گونه‌های جهاد می‌پردازد و سپس حدود و ضوابط رفتار در میدان جهاد و مبانی اعتقادی آن را بررسی می‌کند. از جمله پرسش‌های مطرح شده در این اثر، این است جهاد در اندیشه اسلامی اصالت ذاتی دارد یا ابزاری برای تحقق اهداف دیگر است، انگیزه مجاهد چه باید باشد، چه تفاوتی میان دفاع مشروع و جنگ‌افروزی

هستی» است تا کودک با نشاط و معنا، مسیر رشد را بیپیماید و چرایی آموختن را بداند.

■ روش‌شناسی انتقال شوق علم‌آموزی به کودکان در دوران رشد

دوران کودکی و نوجوانی، زمان آمادگی حداکثری قلب و ذهن برای پذیرش دانش است. امیرالمؤمنین علی(ع) در نامه تاریخی خود به امام حسن مجتبی(ع) می‌فرمایند: «إِنَّمَا قَلْبُ الْكَذِّبِ كَالْأَرْضِ الْخَالِيَةِ مَا لَقِيَ فِيهَا مَاءً شَرِبَ وَقِيلَتْهُ»؛ دل نوجوان مانند زمینی آماده و خالی از بذر است؛ هر دانه‌ای در آن بیفشانی، می‌پذیرد. (نهج‌البلاغه، نامه ۳۱) این تشبیه ظرفیت نشان می‌دهد لوح جان کودک، فاقد هرگونه پیش‌داوری و تعلق خاطر است؛ بنابراین پیش از آنکه علف‌های هرز و باورهای بی‌ریشه، این خاک حاصلخیز را فراگیرند، بذر اشتیاق به دانایی و تفکر باید در آن پاشیده‌شود.

امام صادق(ع) بر آموزش بهنگام در سنین پایین تأکید کرده و می‌فرمایند: «يَا دُرُّو! أَوْلَا ذِكْمٌ بِالْحَدِيثِ قَبْلَ أَنْ تَسْبِقَكُمْ إِلَيْهِمُ الْمُرُجَّةُ؟» در آموزش مبانی معرفتی به فرزندانان بشتابید، پیش از آنکه افکار انحرافی بر ذهن آنان چیره‌شود. (الکافی، ج ۶) حضرت با واژه راهبردی «بادرو» (بشتابید) بر حفاظت و دفاع شناختی و تقدم الگودهی معرفتی تصریح دارند؛ چراکه اگر کانون خانواده تشنگی علمی و حقیقت‌جویی کودک را به‌موقع وزلال پاسخ‌دهند، فضای رسانه‌ای و جریان‌های پیرامونی، ذهن او را با داده‌های کاذب سیراب خواهند کرد.

راهکار عملی برای والدین در این زمینه این است:

۱. تغذیه حس کنجکاو و پرهیز از سرکوب پرسش‌ها: هرگز سؤالات پیاپی کودک را با بی‌حوصلگی یا «ساکت شو» پاسخ ندهید. به پرسشگری او ارج ن‌نهدید و اگر پاسخ را نمی‌دانید، بگویید: «چه سؤال خوبی! بیا هم درباره‌اش تحقیق کرده‌ودر کتاب یا منابع معتبر پیدایش کنیم». این کار، روش تحقیق را عملاً به او می‌آموزد.

۲. قالب‌ریزی آموزش در ظرف بازی و تجربه عملی: یادگیری برای کودک نباید به شکل تکالیف خسته‌کننده باشد. استفاده از بازی‌های فکری، آزمایش‌های ساده علمی خانگی و بازدید از موزه‌ها، گلخانه‌ها و آسمان‌نماها، علم‌آموزی را برای او لذت‌بخش و شگفت‌انگیز می‌کند.

۳. ایجاد «سنت مطالعه خانوادگی» و کتاب‌خوانی مشترک: وقتی کودک ببیند والدینش اهل مطالعه و خواندن کتاب هستند، بی‌نیاز از هر نصیحتی عاشق کتاب و دانایی می‌شود.

اختصاص روزانه ۱۵ دقیقه مطالعه جمعی در خانه، معجزه‌ای تربیتی رقم می‌زند. این بخش کلیدی‌ترین قسمت برای والدینی است که از بی‌علاقگی فرزندشان شکایت دارند. نکته نهفته در اینجا «تعامل» است؛ یعنی والدین نباید فقط «گوینده» باشند، باید در فرایند یادگیری «همبازی» و «همسفر» فرزندشان باشند تا انگیزه درونی در آن‌ها ایجاد شود.

■ پیوند علم با اخلاق و روحیه خدمت

علم بدون تزکیه و اخلاق، به تعبیر قرآن کریم می‌تواند به بار سنگینی بر دوش انسان بدل شود: «كَثُرَ الْجِمَارُ يَخْمَلُ أَشْقَارًا». (سوره جمعه، آیه‌۵) این تمثیل هشداردهنده نشان می‌دهد علم اگر به بینش درونی، اصلاح رفتار و گره‌گشایی از حیات انسان نینجامد، نغتنه‌افزیت نیست؛ بلکه انباشتی از مفاهیم سنگین است که به جای پرواز دادن روح آدمی، تنها باری بر دوش صاحبش خواهد بود. اسلام علمی را ستایش می‌کند که با فروتنی، تقوا و گره‌گشایی از خلق همراه باشد. پیامبر اکرم(ص) همواره به درگاه الهی چنین پناه می‌بردند: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ»؛ خدایا به تو پناه می‌برم از دانشی که سود نبخشد. (من لایحضره الفقیه، ج ۱) پناه بردن نبی مکرم اسلام(ص) به خداوند، هشداری تربیتی برای والدین است تا بداند علم اصیل باید در خدمت ساختن حیات طیبه و حل مسائل واقعی باشد؛ وگرنه در عصر بمباران اطلاعات، محفوظات بی‌ثمر تنها عمر کودک را مستهلک و او را زرسالت و زندگی حقیقی اش دور می‌کند. امام علی(ع) ثمره‌نهایی علم را تواضع و بندگی در مقابل خداوند می‌دانند: «ثَمَرَةُ الْعِلْمِ الْغُبُودِيَّةُ». (غررالحکم، حدیث ۴۶۱۵) حضرت حقیقت‌دانایی را در شکستن بت غرور و رسیدن به مقام تسلیم و خاکساری در برابر حق معرفی می‌کنند؛ چراکه هرچه فهم انسان از نظم عالم بیشتر شود، وسعت نادانی خود و عظمت خالق را عمیق‌تر درک کرده و رفتارش با دیگران آمیخته با فروتنی می‌شود.

به عنوان راهکار عملی برای والدین در این خصوص می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. تربیت با محوریت تواضع علمی: هر زمان کودک به موفقیتی علمی، رتبه درسی یا کشفی دست یافت، ضمن تشویق، به او پیاموریدان موفقیت، عنایت و امانتی از سوی خداوند است و هرچه داناتر شود، باید فروتن‌تر و مهربان‌تر رفتار کند. ۲. تعریف پروژه‌های کاربردی برای حل مشکلات کوچک: کودک را تشویق کنید دانش خود را در خدمت دیگران به کار

تلاش برای آشنایی با قرآن

گیرد؛ مانند کمک به خواهر و برادر کوچک‌تر در درس، آموزش یک مهارت به دوست، یا تعمیر یک وسیله ساده با آموخته‌هایش. این کار لذت خدمت‌رسانی با سلاح علم را در جانش می‌شاند.

۳. معرفی الگوهای الهام‌بخش علم و ایمان: روایت زندگی دانشمندان مسلمان و شهدای علمی (مانند ابن سینا، خواجه نصیرالدین طوسی و شهیدای هسته‌ای) در قالب داستان‌های کودکانه، هویت ملی-اسلامی و انگیزه پیشرفت را در او تقویت می‌کند.

در دنیای رقابتی امروز، فرزندان ممکن است علم را برای رقابت و فخرفروشی و مانند آن بخواهند. این راهکارها به والدین کمک می‌کند مقصد علم را از خودخواهی به سمت خدمت به خدا و خلق خدا تغییر دهند که پایداری تربیت دینی در آن نهفته‌است.

■ جمع‌بندی؛ علم نافع، پیش‌نیاز تمدن‌سازی و اعتلای نسل منتظر

در نظام فکری اسلام، علم‌اندوزی پلی میان خاک و افلاک و گامی اساسی در مسیر توانمندسازی جامعه ایمانی است. این مسیر نورانی زمانی به ثمر می‌نشیند که سه‌رکن بنیادین یعنی «نگاه توحیدی به دانش»، «همسفری صمیمانه والدین در مسیر یادگیری» و «آراستگی علم به زیور اخلاق و خدمت‌رسانی» در کانون خانواده محقق شود. والدین آگاه با درک این رسالت، فرزندان خود را نه مصرف‌کنندگانی منفعل در عصر هجوم اطلاعات، بلکه جست‌وجوگرانی هوشمند و تولیدکنندگانی پویا در عرصه دانش تربیت می‌کنند. تربیت نسلی دانا، متعهد و مزین به زیور اخلاق، اساسی‌ترین گام در مسیر تحقق آرمان‌های «بیانیه گام دوم انقلاب» در سرفصل پژوهش و علم آموزی و شایسته‌ترین سرمایه‌گذاری برای پایه‌ریزی تمدن‌نوین اسلامی و جامعه‌پذیری برای عصر ظهور موعود(عج) خواهد بود؛ جامعه‌ای که اساس و ستون اصلی آن بر عدل، عقلانیت و آوج شکوفایی دانش استوار است. بنابراین نقش والدین در این خانه، نقشی تاریخی است. خانه‌ای که در آن، چراغ دانایی با بنیت بندگی و خدمت به خلق روشن شود، نخستین سنگ بنای تمدن اسلامی و مهد پرورش سربازان و یاوران عصر ظهور خواهد بود. آنان بدانند فرزندان امروز بخشی از تمدن اسلامی آینده هستند و این نگاه کلان‌سبب می‌شود والدین در سختی‌های تربیت، امیدوارانه و با دغدغه گام بردارند.

گزارش

اهدای نشان‌های طلای لیاقت به آستان قدس رضوی از سوی سفیر سابق ایران در قطر

اهدای افتخار به پیشگاه امام رضا(علیه‌السلام)

مریم احمدی شیروان | سیاست، دنیای عنوان‌ها و مصلحت‌هاست. دنیای نشست‌ن بر مسندهای تصمیم‌گیری و راه رفتن در راهروهای پر از تشریفات. کسی که سال‌ها استاندار استان مرکزی بوده، در جایگاه سفیر تام‌الاختیار، نماینده یک ملت در کشور قطر شده و در سطوح عالی وزارت خارجه خدمت کرده؛ خوب می‌داند وزن عنوان‌ها و پروتکل‌های رسمی چقدر برای اهل دنیا سنگین و وسوسه‌انگیز است. «سید عبدالله سهرابی» دهه‌ها در میان همین حساب و کتاب‌های اداری و سیاسی زیسته بود، اما در عمق جان انسان‌هایی که ریشه در این خاک دارند، همیشه نقطه‌ای امن هست که هیچ عنوان دنیایی به آن دسترسی ندارد؛ خلوتی که تنها با یک نام روشن می‌شود: علی بن موسی الرضا(ع).

■ از راهروهای قدرت تا آستان خورشید

در میان تمام یادگارهای دوران مأموریت دیپلماتیک در دوحه، دو نشان طلای لیاقت از سوی دولت قطر، بالاترین نماد تقدیر رسمی به شمار می‌رفت. این مدال‌های طلا کارنامه سال‌ها تلاش، اعتبار سیاسی و احترام متقابل میان دو کشور محسوب می‌شوند؛ نشان‌هایی که در عرف دنیا، زینت‌بخش کارنامه یک دیپلمات ارشد است. اما برای کسی که هوای بارگاه خراسان در سینه‌اش جریان دارد، این نشان‌های درخشان زمانی قیمت واقعی پیدا می‌کنند که پیش‌پای خورشید بر زمین گذاشته شوند.

■ سهمی از جان در پیشگاه سلطان

دهم مردادماه بود که سنگینی سال‌ها عنوان و نشان، در حریم حرم معنای دیگری پیدا کرد. دکتر سهرابی که روزگاری با تشریفات کامل سیاسی بر صندلی سفارت می‌نشست، این بار در کسوت یک زائر ساده، با بسته‌ای نفیس به بارگاه ملکوتی امام رئوف(ع) آمد. دو نشان طلای خالص با وزن دقیق ۲۹۵/۸ گرم، از داخل جعبه‌های مخملی خارج شدند تا به نشان ارادت تبدیل شوند. نذر یعنی همین؛ یعنی در اوج داشتن، عزیزترین دارایی و دستاوردت را باوری و تقدیم کسی کنی که همه دارایی عالم در برابر کرمش ناچیز است.

■ تجلی جود در آستان جود

نذر در سیره اهل‌بیت(ع)، راهی روشن و بی‌تکلف برای دل بریدن از دل‌بستگی‌هاست. آستان مقدس حضرت رئوف(ع) همیشه امن‌ترین پناه برای دل‌هایی بوده که می‌خواهند ارادت خالصانه خود را نثار خورشید کنند. وقتی کسی دسترنج و افتخار سال‌های تلاشش را به پیشگاه ثامن‌الائمه(ع) می‌آورد، در حقیقت به دریای بی‌انتهی مهربانی ولی‌نعمت خود تکیه کرده‌است؛ امامی که کوچک‌ترین نشانه ارادت را با کرامت پاسخ می‌دهد و دلدادگی زائرش را به نور رضایت خویش جاودانه می‌سازد.

■ سرمایه‌ای که ماندگار شد

امروز آن دو نشان زرین، در تالار جواهرات و اشیای نفیس موزه آستان قدس رضوی در کنار هزاران اثر تاریخی دیگر آرام گرفته‌اند. زائرانی که در سکوت موزه پشت شیشه‌ها می‌ایستند، شاید در نگاه نخست فقط برقی از طلا ببینند اما پشت آن درخشش، داستان مردی مثل «سید عبدالله سهرابی» است که استانداری و سفارت و القاب سیاسی را در برابر خادمی این درگاه هیچ دانست. فرهنگ نذر در بارگاه رضوی، تجلی همین حقیقت است. اینکه هر چه داری، امانتی است از سوی پروردگار، و رستگاری در آن است که بهترین بخش این امانت را به آستان مهربان‌ترین امام ببخشی.

■ آراشمی در پس بخشیدن

مسئولیت‌ها می‌آیند و می‌روند و صندلی‌های قدرت دست‌به‌دست می‌شوند، اما در حرم مطهر امام رضا(ع) قانون دیگری حاکم است؛ جایی که تمام عناوین دنیایی کنار می‌روند تا انسان به گوهر بندگی و حقیقت خود بازگردد.

اهدای آن نشان‌های زرین، تصمیمی برآمده از همین باور بود؛ اینکه اعتبار واقعی یک انسان نه در القاب دیپلماتیک، بلکه در خلوص ارادت او تعریف می‌شود. این مدال‌ها با تقدیم شدن به آستان قدس، از یک افتخار مقطعی به سرمایه‌ای ماندگار تبدیل شدند. حقیقت ارادت در همین نقطه معنا پیدا می‌کند: سبک‌بار شدن از دستاوردهای گذرا، برای ثبت نام در دفترتی که هرگز غبار فراموشی نمی‌گیرد.

